

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας,
Πολεοδομίας και
Περιφερειακής Ανάπτυξης

Πολυτεχνική Σχολή
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το αρχικό ερώτημα

Σεμινάριο στο πλαίσιο του μαθήματος
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ Α' (ΟΥ0150)
9ο Εξάμηνο

Ιφιγένεια Κοκκάλη
Επίκουρη Καθηγήτρια
ikokkali@uth.gr

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
Δημητρης ΚΑΛΛΙΩΡΑΣ
Καθηγητής Οικονομικής και Περιφερειακής
Ανάπτυξης
dkallior@uth.gr

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων/
ΕΔΚΑ

<http://www.demography-lab.prd.uth.gr/About-gr.asp>

1. Εισαγωγικές διευκρινίσεις

- ❑ Μία έρευνα, όπως είναι η Διπλωματική εργασία [**ΌΠΟΙΟ ΚΑΙ ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΘΕΜΑ!**] δεν είναι μία άκαμπτη διαδοχή εφαρμογής στερεοτυπικών μεθόδων και τεχνικών.
- ❑ Το σημαντικότερο είναι **η ερευνήτρια** να είναι ικανή να συλλάβει και να εφαρμόσει ένα σύστημα για τη διαλεύκανση της πραγματικότητας, δηλαδή μία **μέθοδο εργασίας →**.
- ❑ ΔΕΝ πρόκειται για απλή πρόσθεση των τεχνικών στην εφαρμογή, αλλά μια **ολοκληρωμένη νοητική προσέγγιση →**, που επαναπροσδιορίζεται σε κάθε (νέα) εργασία.
- ❑ Η επιλογή, η επεξεργασία και η ταξινόμηση των διαδικασιών εργασίας διαφοροποιούνται σε κάθε συγκεκριμένη έρευνα.

Τι μαθαίνουμε με την ολοκλήρωση μίας «έρευνας» ?

- + Κατανοούμε τη σημασία ενός γεγονότος/ φαινομένου/ συμπεριφοράς...
- + Επιτυγχάνουμε τον (εύστοχο) απολογισμό μίας κατάστασης
- + Κατανοούμε τις επιπτώσεις μιας πολιτικής απόφασης, μιας σχεδιαστικής απόφασης, κλπ. σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού (ή σε όλο τον πληθυσμό, κλπ.)
- + ...

Τι πρέπει να προσέξουμε ?

- ✓ τον **αφελή επιστημονισμό** που συνίσταται στην πίστη ότι μπορεί κανείς να θεσπίσει **οριστικές αλήθειες** και ότι μπορεί να υιοθετήσει μια αυστηρότητα παρόμοια με αυτήν των φυσικών ή των βιολόγων ή, αντίστροφα,
- ✓ έναν **σκεπτικισμό** που θα αρνιόταν την ίδια την δυνατότητα της οποιας επιστημονικής γνώσης.

2. Προβλήματα Μεθόδου

= *οι τρεις τρόποι να ξεκινήσουμε λάθος!!*

Στην αρχή κάθε έρευνας ή μίας εργασίας το σενάριο είναι σχεδόν πάντα το ίδιο:

γνωρίζουμε γενικά και αόριστα ότι θέλουμε να μελετήσουμε ένα συγκεκριμένο πρόβλημα, αλλά δεν είναι σαφές το πώς πρέπει να προχωρήσουμε. Συχνά η στάση μας χαρακτηρίζεται από:

- ✿ (απερίσκεπτη) βιασύνη
- ✿ «βιβλιοφαγία» ή στατιστική λαιμαργία
- ✿ παράβλεψη των υποθέσεων
- ✿ και συσκοτίζουσα έμφαση...
- ✿.....

Η «βιβλιοφαγία» ή η στατιστική λαιμαργία

(= «παραγεμίζει κανείς το κεφάλι του» με μεγάλες ποσότητες βιβλίων, άρθρων, ποσοτικών δεδομένων για να βρει «**φώτιση**», δηλαδή να καθορίσει με ικανοποιητικό τρόπο **τον στόχο** και **το θέμα** της εργασίας.

Η παράβλεψη των υποθέσεων

(ακόμη μια μορφή φυγής προς τα εμπρός χωρίς την απαραίτητη περίσκεψη)

Σπεύδουμε να συλλέξουμε δεδομένα, **πριν ακόμη διατυπώσουμε υποθέσεις εργασίας πριν καθορίσουμε τι πληροφορίες ακριβώς θα χρειαστούμε και πως θα τις χρησιμοποιήσουμε.**

Συχνό φαινόμενο που ενθαρρύνεται από την πεποίθηση ότι η χρήση των τεχνικών έρευνας καθορίζει την πνευματική και επιστημονική αξία της εργασίας → →

Αλλά σε τι χρησιμεύει η ορθή εφαρμογή δοκιμασμένων τεχνικών σε ένα σχέδιο ασαφές και ανεπαρκώς προσδιορισμένο;

Ποιες είναι οι βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν κάθε ερευνητικό εγχείρημα?

Ο **Gaston Bachelard** στο έργο του «*Το νέο επιστημονικό πνεύμα*» (1934), Παν/κές Εκδ. Κρήτης 1998, συνόψισε την επιστημονική προσέγγιση ως ακολούθως:

« *Το επιστημονικό γεγονός κατακτάται, κατασκευάζεται, παρατηρείται* »

- κατακτάται έναντι των προκαταλήψεων και των προϊδεάσεων,
- κατασκευάζεται αιτιακά,
- διαπιστώνεται στα γεγονότα

Η ίδια ιδέα δομεί και το έργο των **P. Bourdieu, J.C. Chamboredon & J.C. Passeron** «*Η τέχνη του Κοινωνιολόγου*» (Paris, Mouton, Bordas, 1968):

η **επιστημονική προσέγγιση** ως διαδικασία σε **τρεις πράξεις**, των οποίων η διαδοχική σειρά πρέπει να είναι σεβαστή:

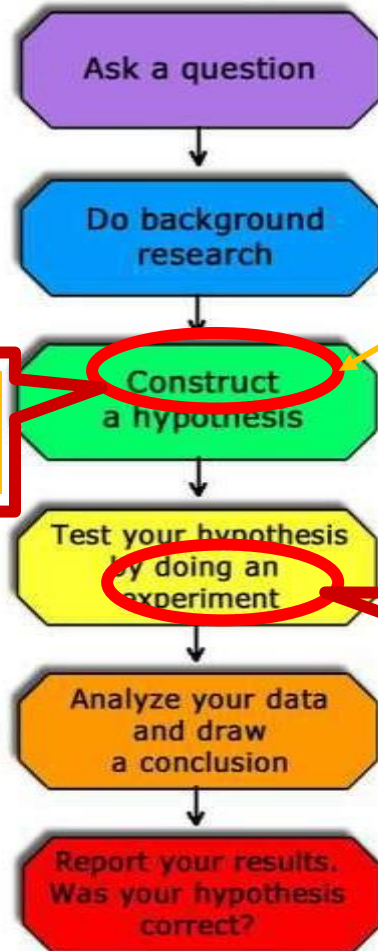
Η ιεραρχία των
επιστημολογικών πράξεων

ρήξη*
κατασκευή
διαπίστωση (ή πειραματισμός)

μέθοδο εργασίας →
ολοκληρωμένη νοητική
προσέγγιση →

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

The Scientific Method

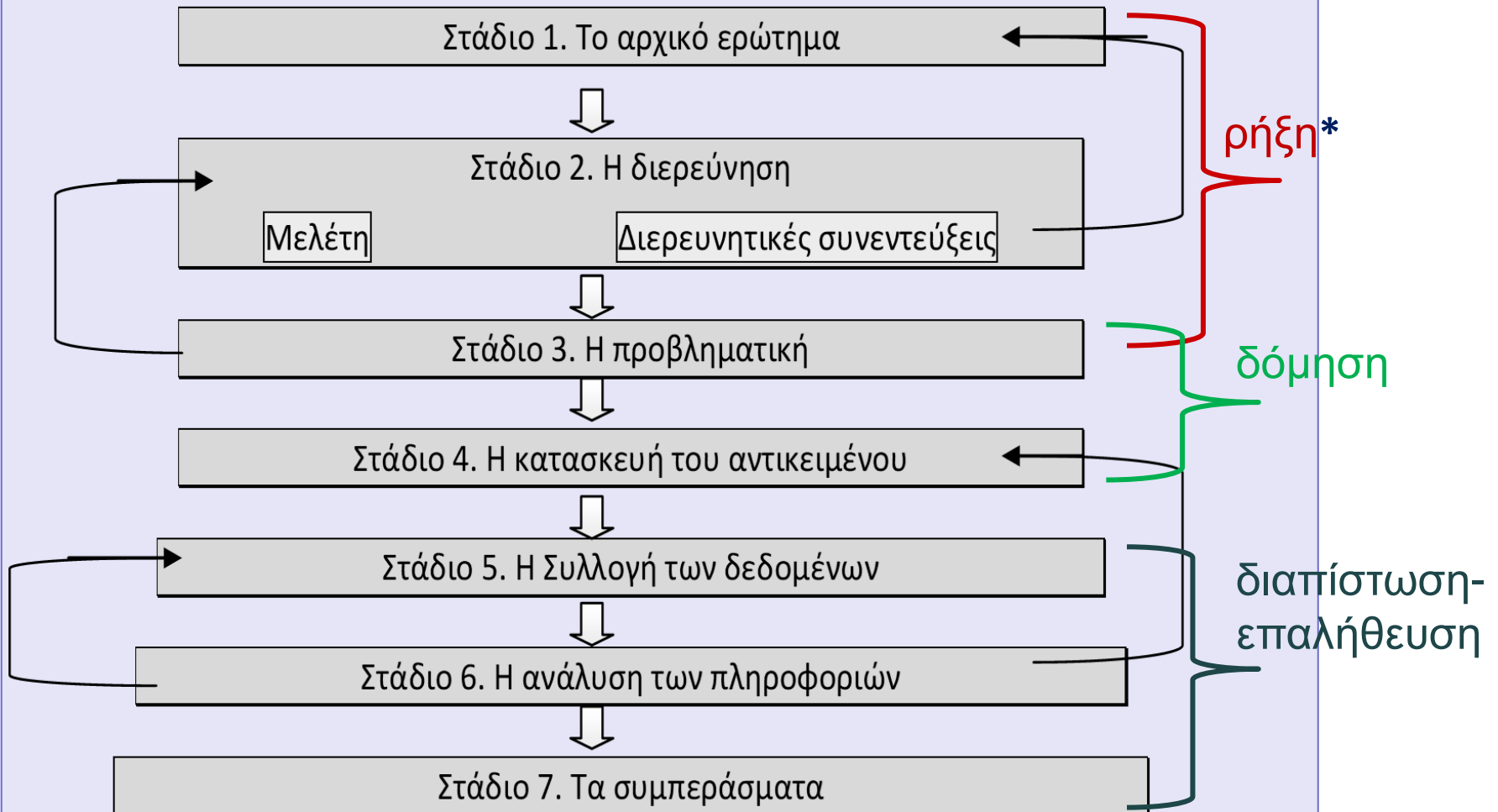
Μεταξύ αυτών των σταδίων πρέπει να «χτίσω»/ «κατασκευάσω» το **ερευνητικό μου αντικείμενο***, αφού επιλέξω την προσέγγισή μου (= την οπτική από την οποία θα το ερευνήσω βασιζόμενη στις υπάρχουσες θεωρητικές προσεγγίσεις => επιλογή θεωρίας!)

Η υπόθεση
ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΕΤΑΙ!

Η προσέγγιση/
προβληματική (που θα
μου υποδείξει ΚΑΙ τη
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ →
μεθόδους, εργαλεία &
δεδομένα) ΕΠΙΛΕΓΕΤΑΙ!

* «κατασκευάζω» το ερευνητικό μου αντικείμενο → ρήξη →

ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

«Το επιστημονικό γεγονός κατακτάται, κατασκευάζεται, παρατηρείται»

- κατακτάται έναντι των προκαταλήψεων και των προιδεάσεων *
- κατασκευάζεται αιτιακά,
- διαπιστώνεται στα γεγονότα

ρήξη*

Διαφορά
επιστημονικής
γνώσης
&
«κοινής γνώσης» ή
«κοινή γνώμη»**
(common sense)

** υπάρχει ???

Pierre Bourdieu:

Η κοινή γνώμη δεν υπάρχει

<http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7476/7203.pdf>

YouTube ^{GR} The public opinion does not exist

Γεια, είμαι ο Craig, και αυτό είναι το Crash Course Government and Politics, και σήμερα θα μιλήσουμε για το από πού προέρχεται η κοινή γνώμη.

Shaping Public Opinion: Crash Course Government and Politics #34

CrashCourse 15,1 εκ. εγγραφόμενοι

6,1 χιλ. 15,1 εκ. εγγραφόμενοι Κοινοποίηση Σας ευχαριστούμε ΚΑΙΤ

498 χιλ. προβολές πριν από 8 έτη U.S. Government and Politics
So today Craig is going to talk about where our political opinions come from. Of course, most people's politics are grounded in their ideologies, but there are also other external influences such as the

https://www.youtube.com/watch?v=NfiULVECAFQ&t=376s&ab_channel=CrashCourse

1^ο Στάδιο

Το αρχικό ερώτημα

Το πρώτο πρόβλημα: **πώς να ξεκινήσει κανείς την εργασία του;**

Η δυσκολία στο να ξεκινήσει και να ολοκληρωθεί *επιτυχώς* (με την έννοια της *επιστημονικής εγκυρότητας*) μία εργασία προέρχεται από την έγνοια

- να γίνουν πολλά, και
- να διατυπωθεί από την αρχή ένα ερευνητικό σχέδιο με απολύτως ικανοποιητικό τρόπο.

Αυτό είναι λάθος: **Μία έρευνα είναι εξ ορισμού μία διαρκής αναζήτηση.**

1. ΕΝΑΣ ΚΑΛΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ

να προσπαθήσουμε να διατυπώσουμε από την αρχή το ερευνητικό σχέδιο με την μορφή ενός αρχικού ερωτήματος.

εκφράζει **με σαφή τρόπο αυτό που ζητάμε να διερευνήσουμε, να διαλευκάνουμε, να κατανοήσουμε, να ερμηνεύσουμε.**

Το **κεντρικό ερώτημα/πρόβλημα** της έρευνας είναι **συνάρτηση** πολλαπλών συνιστωσών που σχετίζονται με την **ερευνήτρια**:

- των ερεθισμάτων του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο κινείται και εργάζεται,
- της προσωπικότητάς της, των εμπειριών της, των "πιστεύω" της...
- Η περιέργεια, η "έμπνευση", η "χρησιμότητα", η συγκυρία, οι προσωπικές κλίσεις και τα ενδιαφέροντα, η "έμφυτη" επιθυμία να αναδειχθούν οι νόμοι-κανόνες από μια πληθώρα- στοιχείων (χάος) παίζουν καθοριστικό ρόλο...

Η Διατύπωση του Κεντρικού Ερωτήματος-Προβλήματος

Ο αρχικός στόχος προκαθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη μετέπειτα εργασία μας.

Η ερευνήτρια οφείλει να διατυπώσει την πρότασή της με τη μορφή μιας κεντρικής βασικής ερώτησης, όσο το δυνατόν πιο ξεκάθαρης.

Επιφανείς συγγραφείς δεν δίστασαν να διατυπώσουν τα ερευνητικά τους σχέδια με τη μορφή απλών και σαφών ερωτημάτων*.

Για παράδειγμα: Η ανισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση έχει τάση να μειώνεται στις βιομηχανικές κοινωνίες;

Αυτό ήταν το ερώτημα του Raymond Boudon στην αρχή μία έρευνας της οποίας τα αποτελέσματα δημοσιεύτηκαν με τον τίτλο «*Η ανισότητα ευκαιριών: η κοινωνική κινητικότητα στις βιομηχανικές κοινωνίες*» [L'Inégalité des chances : la mobilité sociale dans les sociétés industrielles] (Paris, Armand Colin, 1973).

→ → Διατυπώνουμε το κεντρικό ερώτημα με τη μορφή μιας κεντρικής – βασικής – ερώτησης, όσο το δυνατόν πιο ξεκάθαρης.

Υπάρχουν όμως κάποια βασικά κριτήρια για την ορθή διατύπωση τέτοιων ερωτημάτων/προβλημάτων;

Και αν ναι, ποια είναι αυτά;

*παρά το γεγονός ότι αυτά τα ερωτήματα υπαγορεύονταν από έναν απολύτως συνεπή και στιβαρό θεωρητικό συλλογισμό...

2. ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΝΟΣ ΚΑΛΟΥ ΑΡΧΙΚΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΣ

Η **διατύπωση** ενός ερευνητικού σχεδίου με την μορφή ερωτήματος δεν είναι πραγματικά **χρήσιμη** παρά **μόνον εάν αυτό το ερώτημα είναι σωστά διατυπωμένο.**

Αυτό δεν είναι εύκολο: το αρχικό ερώτημα θα πρέπει να εκπληρώνει αρκετές προϋποθέσεις.

Ένα καλό αρχικό ερώτημα πρέπει να μπορεί να εξεταστεί.

Αυτό σημαίνει ότι **είναι εφικτό** να εργαστεί κανείς αποτελεσματικά ξεκινώντας από αυτό, και, επομένως, ότι **είναι δυνατό να βρεθούν στοιχεία για να απαντηθεί.**

→ → 3 κριτήρια:

Ένα πρόβλημα/ερώτημα υπό διερεύνηση, για να είναι δυνατόν να ερευνηθεί στη συνέχεια, οφείλει να είναι:

α) σαφές, β) δυνάμενο να διερευνηθεί (εφικτό), και γ) προσήκον (πρέπον/κατάλληλο).

→ → Ας δούμε αναλυτικά τι προϋποθέτουν αυτές οι αρετές → →

1. Σαφήνεια

→ το ερώτημα πρέπει να είναι σαφές

Η ιδιότητα της σαφήνειας αφορά ουσιαστικά την ακρίβεια και τη λακωνική διατύπωση του αρχικού ερωτήματος. Είναι απαραίτητο το προς διερεύνηση ερώτημα να είναι σαφώς διατυπωμένο με όρους όχι αμφίσημους και για την σαφήνεια να μην απαιτείται μεγάλος αριθμός διευκρινήσεων.

1. Ποιες είναι οι επιπτώσεις των χωροταξικών αλλαγών του αστικού χώρου στην ζωή των κατοίκων;

⇒ Καθένας απαντά αναλόγως με το τι καταλαβαίνει: τι σημαίνει «ζωή των κατοίκων»; Η ποιότητα ζωής, η οικονομική ζωή, η κοινωνική ζωή, οι ρυθμοί ζωής;

2. Σε ποιο βαθμό η επιθυμία να διατηρηθεί η απασχόληση στον τομέα των κατασκευών, εξηγεί την απόφαση για ανάληψη μεγάλων δημοσίων έργων, που προορίζονται όχι μόνο για τη στήριξη του τομέα, αλλά και για να μειωθεί ο κίνδυνος κοινωνικών συγκρούσεων;

Ένα καλό κριτήριο για να βεβαιωθούμε αν το κεντρικό πρόβλημα που διατυπώσαμε είναι σαφές συνίσταται στο να το θέσουμε υπόψη μιας ομάδας συναδέλφων μας, ζητώντας τους να μας εξηγήσουν πώς το κατανοούν, χωρίς να τους δώσουμε πρόσθετες διευκρινήσεις και χωρίς να τους εξηγήσουμε πώς το "εννοούμε" εμείς.

Η **σαφήνεια** παίζει καθοριστικό ρόλο.

Είναι το ακριβώς αντίθετο του χαοτικού, του διφορούμενου, του ασαφούς.

Μας επιτρέπει να γνωρίζουμε τι θέλουμε, που πάμε, ώστε να καταλάβουν και οι τρίτοι τι ψάχνουμε.

Ερωτήματα του τύπου:

- *"ποιες οι επιπτώσεις των αλλαγών στη χωροθέτηση λειτουργιών στον αστικό χώρο στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας στη ζωή των κατοίκων;"*
- *"ποιες οι επιπτώσεις των σύγχρονων δημογραφικών εξελίξεων στην Ευρώπη;"* κλπ.

είναι **ασαφείς και «κακές» ερωτήσεις/προβλήματα για διερεύνηση.**

2. Εφικτότητα

→ το ερώτημα πρέπει να είναι εφικτό

Πρόκειται για τον ρεαλιστικό χαρακτήρα που οφείλει να έχει το ερώτημα, δηλαδή την πραγματική δυνατότητα υλοποίησης της εργασίας που απαιτείται προκειμένου να απαντηθεί.

Π.χ. Οι επιχειρηματίες των διαφόρων χωρών της Ε.Ε. έχουν παρόμοια άποψη για τον οικονομικό ανταγωνισμό των Η.Π.Α. και της Ιαπωνίας;

=>Αναλογιστείτε, ακόμη και αν:

- ο αναγκαίος προϋπολογισμός (και πόσος θα έπρεπε να είναι αυτός;),
- ο απαιτούμενος αριθμός ατόμων (και πόσων εθνικοτήτων ενδεχομένως, όσο αυξάνει ο αριθμός των ερευνητών, εκτός από την αύξηση του κόστους, τις δυσκολίες ελέγχου και συντονισμού, αυξάνεται και ο κίνδυνος μη μετρήσιμων σφαλμάτων),
- ο απαραίτητος χρόνος είναι διαθέσιμα (η παράταση δημιουργεί πρόβλημα συγκρισιμότητας εφόσον αλλάζουν τα συμφραζόμενα),

Πώς θα μπορούσε άραγε να διερευνηθεί ικανοποιητικά το συγκεκριμένο ερώτημα μέσω έρευνας πεδίου;

→ → Το ερώτημά μας/η έρευνά μας οφείλει να είναι **υλοποιήσιμη**.

- με κριτήριο τις ικανότητες της ερευνήτριας (κεκτημένες γνώσεις, θεωρητικό υπόβαθρο κλπ.),
- αλλά και λαμβάνοντας υπόψη:
 - το χρόνο που διαθέτει,
 - το χρήμα που απαιτείται,
 - την υποδομή και τα μέσα που υπάρχουν.

Ερωτήματα του τύπου:

"οι κοινοτικοί εταίροι στην ΕΕ έχουν κοινές θέσεις σχετικά με την ΚΑΠ/τη μεταναστευτική πολιτική; "

"σε τι συνίστανται οι διαφωνίες των πλέον αναπτυγμένων κρατών του κόσμου στο θέμα του περιβάλλοντος;" κλπ.,

πιθανόν να είναι ενδιαφέροντα και εφικτά όταν διαθέτουμε δύο ή τρία χρόνια, ομάδα ικανών και πολύγλωσσων ερευνητών, προϋπολογισμό πολλών εκατομμυρίων, αλλά είναι ανέφικτες για ένα νέο ερευνητή που δεν διαθέτει όλα τα προαπαιτούμενα.

3. Καταλληλότητα

→ το ερώτημα πρέπει να είναι προσήκον (=αρμόζον, πρέπον)

Ο τρόπος που είναι οργανωμένο το φορολογικό σύστημα είναι δίκαιος; (κανονιστικό)

Οι εργοδότες εκμεταλλεύονται τους εργαζομένους; (ερμηνευτικό)

Οι νέοι θίγονται συγκριτικά περισσότερο από την ανεργία; (προφητικό)

Το πλαίσιο (ερμηνευτικό, κανονιστικό, προφητικό) στο οποίο εντάσσεται το ερώτημα.

→ → Όλες οι ανωτέρω διατυπώσεις **υποκρύπτουν άποψη** για το ερευνώμενο ζήτημα, η οποία ενδεχομένως θα επηρεάσει το **συνολικό σχεδιασμό της έρευνας**, αλλά και την **ανάλυση των αποτελεσμάτων** (προκατειλημμένες εφαρμογές).

Μια σειρά από ερωτήματα που δεν έχουν επιστημονική απάντηση, δεν στοχεύουν στην «κατανόηση», αλλά "κρίνουν".

Οι όποιες απαντήσεις δοθούν θα είναι επηρεασμένες από τα πολιτικά, ιδεολογικά, φιλοσοφικά "πιστεύω" της ερευνήτριας.

→ → Τέτοιου τύπου ερωτήματα που έχουν "ηθική" και "φιλοσοφική" πρόθεση και δεν στοχεύουν στη "κατανόηση" και "ερμηνεία" των φαινομένων **είναι προς αποφυγήν.**

Οι αντίστοιχες διατυπώσεις θα μπορούσαν να είναι:

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά οργάνωσης του φορολογικού συστήματος;

Ποια είναι η σχέση εργοδοτών και των εργαζομένων;

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού των ανέργων;

Σε πρώτη ανάγνωση, μπορεί κανείς να φοβηθεί ότι μία παρόμοια ερώτηση δεν περιμένει παρά μια απάντηση καθαρά περιγραφική.

Μία απάντηση που θα έχει ως μοναδικό στόχο μία καλύτερη γνώση των δεδομένων μιας κατάστασης.

Ωστόσο, πολλά ερωτήματα που σε πρώτη προσέγγιση εμφανίζονται ως περιγραφικά, **υπονοούν έναν στόχο κατανόησης των μελετώμενων κοινωνικών φαινομένων.**

- Ερωτήματα που έχουν "ηθική" και "φιλοσοφική" πρόθεση και δεν στοχεύουν στη "κατανόηση" και "ερμηνεία" των φαινομένων **είναι προς αποφυγήν.**
- Προς αποφυγήν είναι και ερωτήματα/προβλήματα υπό "έρευνα" που έχουν ως στόχο την απλή περιγραφή και καταγραφή δεδομένων και φαινομένων μόνον,
και δεν προχωρούν στην ανάλυση και κατανόηση τους,
με την ανάδειξη των αιτιακών σχέσεων που τα συνδέουν.
- → → Είναι προφανές ότι μια "ορθή" ερώτηση προϋποθέτει ταυτόχρονα τη συνύπαρξη και των τριών κριτηρίων (σαφές, εφικτό, προσήκον).
- Αυτό θα βοηθήσει σημαντικά τη νέα ερευνήτρια στις επόμενες φάσεις της ερευνητικής διαδικασίας, θα την προφυλάξει από απογοητεύσεις, σπατάλη χρόνου και χρημάτων και θα της επιτρέψει να αποδεσμευθεί **από προκαταλήψεις, "πιστεύω" και αυταπάτες "διαφάνειας" στη προσέγγιση του αντικειμένου της.**
- Ταυτόχρονα θα την βοηθήσει στη **διατύπωση υποθέσεων εργασίας**, δηλαδή **υποθέσεων που τίθενται για την αναζήτηση απαντήσεων στα κεντρικά ερωτήματα που έχει θέσει.**

Αρχικό Ερώτημα

Ο καλύτερος τρόπος για να ξεκινήσει κανείς μία ερευνητική εργασία συνίσταται στην προσπάθεια να διατυπώσει το σχέδιο με την μορφή ερωτήματος.

Μέσω του ερωτήματος αναζητά να εκφράσει κατά τον ακριβέστερο τρόπο αυτό που επιδιώκει να μάθει, να διαλευκάνει, να κατανοήσει καλύτερα.

Το αρχικό ερώτημα λειτουργεί ως «καθοδηγητικό νήμα» της έρευνας.

Προκειμένου να εκπληρώσει σωστά την συγκεκριμένη λειτουργία, **θα πρέπει το ερώτημα να είναι σαφές, εφικτό και κατάλληλα διατυπωμένο**:

- **Σαφήνεια:**

- ακρίβεια,
- λακωνική διατύπωση και μονοσήμαντος χαρακτήρας (όχι αμφισημία)

- **Εφικτός στόχος:**

- ρεαλιστικό

- **Καταλληλότητα:**

- πραγματικό ερώτημα,
- προσέγγιση της μελέτης αυτού που είναι διαθέσιμο, θεμελίωση της μελέτης της αλλαγής στην λειτουργία,
- πρόθεση για την κατανόηση των μελετώμενων φαινομένων

**Η παρουσίαση συμπληρώνει και δεν
υποκαθιστά τα προτεινόμενα
συγγράμματα**